

Advies over praktijkgericht onderwijsonderzoek: bouwstenen voor een stimulerend beleid

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
B-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99
info@vlor.be
www.vlor.be

Wijs beleid door overleg

Advies op eigen initiatief

Uitgebracht door de Algemene Raad op 29 juni 2017 met eenparigheid van stemmen

Voorbereiding: commissie Onderwijsonderzoek op 31 maart 2017 en op 24 mei 2017 onder voorzitterschap van Inge Van Trimont

Dossierbeheerder(s): Marleen Colpin

1	SITUERING	3
2	TIJD VOOR PRAKTIJKGERICHT ONDERWIJSONDERZOEK	3
2.1	WAAROVER GAAT HET?	3
2.2	WIE ZIJN DE ACTOREN?	4
2.2.1	Leraren en schoolteams	5
2.2.2	Docenten en onderzoekers van hogescholen en universiteiten	5
2.2.3	Pedagogische begeleidingsdiensten en andere intermediairen	5
2.2.4	Andere betrokkenen	5
3	VOORWAARDEN OM PRAKTIJKGERICHT ONDERWIJSONDERZOEK ALLE KANSEN TE GEVEN	6
3.1	TIJD EN RUIMTE VOOR HAALBAARHEID EN KWALITEIT	6
3.2	EEN STIMULEREND BELEID MET AANDACHT VOOR DRAAGVLAK, DYNAMIEK, DUURZAAMHEID EN EIGENAARSCHAP	6
3.3	PROFESSIONALISERING EN KWALITEITSONTWIKKELING ALS REFERENTIEKADER	7
3.4	RESULTATEN ZICHTBAAR EN TOEGANKELIJK: MAXIMALE ONTSLUITING VAN BESTAAND ONDERZOEK	7
3.5	OVER DE GRENZEN HEEN KIJKEN	8
3.6	BELANG VAN KLEINSCHALIGE EXPERIMENTELE SAMENWERKINGSPROJECTEN	8
3.7	EXTRA IMPULSEN VOOR VAKDIDACTISCH ONDERZOEK	8
3.8	PRAKTIJKGERICHT ONDERWIJSONDERZOEK IS KWALITEITSVOL ONDERZOEK	8
3.9	STRUCTUREEL OVERLEG TUSSEN ONDERZOEKERS EN PRACTICI	9
4	AANBEVELINGEN VOOR EEN STRUCTUREEL BELEID VOOR PRAKTIJKGERICHT ONDERZOEK	9
4.1	PLATFORM ALS DRAAISCHIJF	9
4.1.1	Actoren en opdrachten van het platform	9
4.1.2	De onderzoeksagenda	10
4.1.3	Flankerend panel	10
4.1.4	Rol van de Vlor	11
4.2	METHODEN OM KENNIS TE ONTSLUITEN EN TE DELEN	11

4.2.1	Portaal	11
4.2.2	Review(s): een beproefde methode	12
4.3	PILOOTPROJECTEN	13
5	TOT SLOT: BELEID STRUCTUREEL VERANKEREN	14

1 Situering

In 2009 verkende de Vlor op vraag van toenmalig onderwijsminister Vandenbroucke de voorwaarden en mogelijkheden om praktijkgericht onderwijsonderzoek (PGO) te stimuleren voor en door de onderwijspraktijk.¹ Dit project resulteerde in een rapport² en een advies³ met aanbevelingen met het oog op de vormgeving van een beleid dat praktijkgericht onderwijsonderzoek stimuleert.

Huidig onderwijsminister Crevits formuleerde in haar beleidsnota en beleidsbrief 2016-2017 het voornemen om tot een meer coherente en afgestemde inzet van de bestaande middelen en een meer efficiënte organisatie van het praktijkgericht onderwijsonderzoek te komen, met het oog op een versterkte professionalisering van leerkrachtenteams en interne kwaliteitszorg van scholen. In dat licht heeft de Vlor zijn advies uit 2010 onder de loop genomen en vastgesteld dat het in grote mate stand houdt. Met deze geactualiseerde versie wil de raad het advies opnieuw onder de aandacht van de minister brengen.

2 Tijd voor praktijkgericht onderwijsonderzoek

De Vlor stelt vast dat er met de aanbevelingen uit het advies van 2010 weinig tot niets gebeurd is. Bovendien komt de P van OBPWO (Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek) al enige tijd niet meer tot uiting. Met de oprichting van het Steunpunt Onderwijsonderzoek (SONO) heeft de overheid weliswaar het beleidsgericht onderwijsonderzoek stevig op de kaart gezet voor de periode 2016-2020, maar op de aangekondigde conceptnota over het praktijkgerichte luik is het nog wachten. In zijn advies over de themazetting voor het steunpunt vroeg de Vlor zich begin 2016 dan ook af: 'Wat met het praktijkgericht onderwijsonderzoek?' en attendeerde hij daarbij op zijn aanbevelingen uit de adviezen van 2007 en 2010.⁴ Het is belangrijk dat de conceptnota er snel komt.

2.1 Waarover gaat het?

Praktijkgericht onderwijsonderzoek heeft een duidelijke focus. Het is onderzoek, over, voor en met de onderwijspraktijk:

onderzoek ...

Praktijkgericht onderwijsonderzoek moet bijdragen aan de wetenschappelijke kennisbasis over leren en onderwijzen en moet voldoen aan de kwaliteitseisen op het vlak van wetenschappelijk onderzoek;

¹ Een belangrijk deel van het project 'Praktijkgericht onderwijsonderzoek' werd geïnvesteerd in het uittesten van consultatieprocessen met onderzoekers en praktijkmensen, onder meer gericht op het detecteren van kennisbehoeften die leven in de praktijk. Daarnaast werd de 'review' uitgetest als methode om praktijkrelevante kennis te vertalen naar het onderwijsveld. Voorts werd aandacht besteed aan de ontwikkeling van kwaliteitscriteria voor praktijkgericht onderzoek en aan de wijze waarop de betrokkenheid van praktijkmensen bij onderzoek ondersteund kan worden. Er werden ook een aantal relevante buitenlandse voorbeelden onderzocht.

² Vlaamse Onderwijsraad. [Project Praktijkgericht Onderwijsonderzoek. Eindrapport](#), 11 december 2009.

³ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Kennisonwikkeling voor de onderwijspraktijk: bouwstenen voor praktijk en beleid](#), 25 maart 2010.

⁴ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de themazetting van het op te richten universitair steunpunt onderwijsonderzoek 2016-2020](#), 28 januari 2016, § 2.2.

over ...

De onderwijspraktijk is het voorwerp van praktijkgericht onderwijsonderzoek. Dat is een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde om van praktijkgericht onderwijsonderzoek te spreken;

voor ...

Onderwijsonderzoek is maar praktijkgericht wanneer het op de een of andere manier voor die praktijk zelf iets betekent. Praktijkgericht onderzoek moet daarom vertrekken van concrete vragen en problemen uit de praktijk. Het onderzoek moet leiden tot kennis die bijdraagt aan het oplossen van die vragen en problemen en dus tot het verbeteren van de onderwijspraktijk. Kenmerkend voor praktijkgericht onderzoek is dat het resultaat ervan breder inzetbaar is dan de concrete context van de aanleiding. Daarin onderscheidt het zich van praktijkonderzoek dat in eerste instantie gericht is op het ontwikkelen en verhogen van de kwaliteit van de eigen praktijk. Dat type onderzoek vinden we op scholen van het leerplichtonderwijs, en ook op hogescholen en universiteiten, ook wel onder noemers zoals 'kwaliteitsontwikkeling' en 'actieonderzoek'.

met ...

De praktijkgerichtheid van het onderwijsonderzoek veronderstelt dat praktijkactoren (leraren, directies, intermediairen⁵, ...) op een of andere wijze betrokken zijn bij het onderzoek. Die betrokkenheid kan veel vormen en gradaties aannemen. Minimaal is er engagement nodig van de praktijkactoren om iets te doen met de resultaten van het onderzoek. Maximale betrokkenheid kan erin bestaan dat praktijkactoren actief zijn in alle fasen en activiteiten van het onderzoek. In dat geval voeren zij het onderzoek met de onderzoekers mee uit. Tussen het minimale en het maximale scenario ligt een heel scala aan mogelijke vormen van samenwerking tussen onderzoekers en praktijkmensen: de onderzoeksvraag in overleg articuleren, de praktijk openstellen voor onderzoek, het verloop van het onderzoek opvolgen en adviseren in stuurgroepen, samen nadenken over de vertaalslag van de onderzoeksresultaten naar de praktijk enzovoort. Belangrijk is dat deze samenwerking op gelijkwaardigheid gebaseerd is: onderzoekers en practici zijn partners in kenniscreatie voor de onderwijspraktijk.

Naast praktijkgericht onderzoek onderscheidt de Vlor volgende vormen van onderzoek: beleidsgericht onderzoek (voorbereidend en evaluerend), strategisch basisonderzoek en fundamenteel onderzoek.⁶ Hoewel deze types onderzoek elk een eigen karakter en finaliteit hebben, kunnen zij ook relevante inzichten opleveren voor de onderwijspraktijk. Die inzichten moeten daarom eveneens deel uitmaken van de breed toegankelijke kennisbasis waaruit onderwijspractici kunnen putten, zodat zij zich verder kunnen professionaliseren en innoveren in functie van kwaliteitsontwikkeling (zie 3.4 over het beter en breed toegankelijk maken van die kennisbasis).

2.2 Wie zijn de actoren?

De Vlor wil niet enkel het beleid, maar alle betrokken actoren aanzetten tot reflectie over hun rol inzake praktijkgericht onderwijsonderzoek.

⁵ Onder 'intermediairen' wordt in dit advies verstaan: pedagogische begeleidingsdiensten (pbd), centra voor leerlingenbegeleiding (clb), nascholingscentra, ...

⁶ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies ten gronde over onderwijsonderzoek](#), 20 december 2007.

2.2.1 Leraren en schoolteams

Van leraren en schoolteams wordt verwacht dat zij vanuit een onderzoekende houding over hun eigen praktijk kunnen reflecteren en beseffen hoe onderzoeksbevindingen en informatiegebruik een rol kunnen spelen bij optimalisering van die praktijk. Dat betekent ook dat zij kritische vragen stellen over aspecten waarvan ze ervaren dat er kansen liggen voor verbetering van de kwaliteit en daarbij reflecteren over resultaten van onderwijsonderzoek. Het is belangrijk dat ze hun noden kunnen signaleren. Leraren en schoolteams kunnen bijdragen aan onderzoek door hun praktijk open te stellen en in elke fase van het onderzoeksproces samen te werken met onderzoekers.

2.2.2 Docenten en onderzoekers van hogescholen en universiteiten

Deze andere cruciale actoren voeren het wetenschappelijk onderzoek uit. Aan de hogescholen gebeurt dit veelal via 'Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek' (PWO).⁷ Ook de universiteiten leveren praktijkgericht onderwijsonderzoek of ander type onderzoek dat relevante inzichten oplevert voor de praktijk.

Het is de verantwoordelijkheid van de onderzoekers om verbindingen te zoeken met de praktijk, zodat zij een goed zicht hebben op de vragen en noden die er leven. Het is ook hun taak om, naast wetenschappelijke valorisatie, in te zetten op kanalen die hun onderzoeksresultaten bij de praktijk brengen en mee na te denken over de manier waarop de vertaalslag kan worden gemaakt, uitgaande van de reële school- en klascontext.

Binnen de categorie van docenten en onderzoekers vormen de **lerarenopleidingen** een specifieke groep. Zij leiden de toekomstige leraren en directies op tot reflectieve practici met een onderzoekende attitude, die tijdens hun opleiding onderzoeksvaardigheden leren ontwikkelen.

2.2.3 Pedagogische begeleidingsdiensten en andere intermediairen

Deze strategische partners begeleiden scholen bij het detecteren en formuleren van vragen, bij het zoeken naar relevante onderzoeksbevindingen en bij de vertaalslag van onderzoeksresultaten naar de school- en klaspraktijk. Zij moeten dan ook van zeer dichtbij betrokken zijn bij het proces en het overleg tussen onderzoek en praktijk, zodat zij de vragen kunnen filteren, prioriteiten naar voren kunnen schuiven, de relevantie voor de praktijk bewaken, de disseminatie garanderen en de implementatie bevorderen. Daarbij moet worden bekeken hoe hun betrokkenheid bij onderzoek en overleg, waarbij er meestal kort op de bal moet worden gespeeld, ingepast kan worden in hun meerjarenplanning en de prioriteiten die daarin vastgelegd zijn.

2.2.4 Andere betrokkenen

Leerlingen en ouders zijn heel vaak betrokken bij onderzoek als respondenten. Daarnaast zijn zij bij voorkeur actief betrokken bij het opzetten en opvolgen van onderzoek via hun belangenorganisaties.

⁷ Het doel van het PWO, dat deel uitmaakt van de opdracht en de financiering van de hogescholen door de overheid, is het onderwijsveld antwoorden bieden op praktijkvragen, en tegelijkertijd een impuls te geven aan de professionele bacheloropleidingen om onderzoekservaring, expertise en onderzoekscapaciteit te ontwikkelen en relevante netwerken uit te bouwen.

De **overheid**, last but not least, moet het praktijkgericht onderwijsonderzoek en het gebruik ervan stimuleren en faciliteren. Die rol komt aan bod in de volgende paragrafen.

3 Voorwaarden om praktijkgericht onderwijsonderzoek alle kansen te geven

3.1 Tijd en ruimte voor haalbaarheid en kwaliteit

Onderwijsonderzoek zoals hierboven beschreven, haalbaar maken en kwaliteitsvol laten verlopen, vraagt in de eerste plaats tijd, zowel van de onderwijs- als van de onderzoeksprofessionals die erbij betrokken zijn. Alleszins meer tijd dan ze er nu voor hebben.

Leraren en directies hebben tijd en ruimte nodig om onderzoekend in de praktijk te kunnen staan. Zij moeten de ruimte hebben om hun vragen te formuleren, actief op zoek te gaan naar relevante onderzoeksbevindingen, de kwaliteit van onderzoek te kunnen inschatten en stil te staan bij de wijze waarop ze onderzoeksbevindingen kunnen gebruiken om de eigen praktijk te optimaliseren. Er is structureel tijd en ruimte nodig voor leraren om zich hierin te professionaliseren. Als zij hun praktijk openstellen voor onderzoekers, vraagt dat bovendien extra planning en organisatie. Ook daar moet aandacht voor zijn, met het oog op welbevinden en een haalbare werksituatie.

Die tijd en ruimte is ook een voorwaarde voor de intermediären die scholen ondersteunen om onderzoek te betrekken op het onderwijsleerproces en het schoolbeleid, de vragen helpen articuleren, deelnemen aan stuur- en klankbordgroepen en vervolgens hun scholen informeren over nieuwe inzichten.

De onderzoekers van hun kant hebben ook nood aan tijd en ruimte om zich te professionaliseren op het vlak van methodologie, de eigenheid van praktijkgericht onderzoek, valorisatie-wijzen, supervisie, enzovoort. Op praktisch vlak moeten zij hun onderzoekopdrachten verzoenen met andere opdrachten (lesopdrachten, begeleiding, ...) om aan kwaliteitsvol onderzoek te kunnen doen, wat in de huidige situatie allerm minst evident is. Zo zijn de middelen voor PWO beperkt, de budgetten in het kader van externe onderzoeksfondsen meestal krap bemeten en wordt vaak cofinanciering verwacht die niet voorhanden is.

Meer inzetten op praktijkgericht onderwijsonderzoek dus, en niet enkel een reorganisatie van bestaande middelen, zoals de beleidsnota van de minister suggereert: dat is wat de Vlor vraagt aan de overheid. Meer en kwaliteitsvol praktijkgericht onderwijsonderzoek kan veel betekenen voor de leraar en zijn leerlingen in de klas. Gezien de grote maatschappelijke impact van onderwijs is een stevige investering in onderzoek dat die praktijk rechtstreeks kan voeden aan de orde.

3.2 Een stimulerend beleid met aandacht voor draagvlak, dynamiek, duurzaamheid en eigenaarschap

De Vlor pleit voor een beleid dat (gebruik van) praktijkgericht onderwijsonderzoek stimuleert, faciliteert en ondersteunt, op verschillende niveaus. Dat betekent o.a.

- ─ initiëren door voldoende middelen ter beschikking te stellen voor kwaliteitsvol onderzoek;
- ─ stimuleren van structureel overleg tussen de actoren;

- ontsluiten van bestaand onderzoek;
- triggeren om kennisgedreven te werk te gaan in de praktijk.

Sleutelwoorden voor het uittekenen van dat beleid zijn:

- Draagvlak: alle actoren worden goed geïnformeerd en ervaren dat hun stem gehoord wordt in het beleid;
- Duurzaamheid: er is een langetermijnperspectief ingebouwd, dat de grenzen van de lopende legislatuur overstijgt. Dat perspectief zorgt liefst ook voor continuïteit, zodat er minder versnippering van mensen en middelen is en onderzoekers in een doorlopende onderzoekslijn grondig en degelijk onderzoek kunnen voeren;
- Dynamiek: praktijkgericht onderzoek is bij uitstek geschikt is om ook in te spelen op concrete hier-en-nu noden en heeft niet altijd een lange looptijd nodig. Initiatieven die op relatief korte termijn (1 à 2 jaar) zichtbare resultaten opleveren, breiden het draagvlak uit en krijgen best een plaats in een brede kennisbasis die ontsloten wordt voor gebruik op langere termijn;
- Eigenaarschap: in het stimuleren van (gebruik van) praktijkgericht onderwijsonderzoek moet voldoende aandacht zijn voor de rol van scholen op alle niveaus en intermediairen als actieve spelers bij het ontwikkelen en/of benutten van kennis.

3.3 Professionalisering en kwaliteitsontwikkeling als referentiekader

Het stimuleren van het gebruik van praktijkgericht onderwijsonderzoek krijgt best een plaats binnen het discours over professionalisering en over de school als lerende organisatie.

Beleidsinitiatieven die de leraar en de school willen stimuleren om onderzoeks-geïnformeerd te werk te gaan, moeten aansluiting vinden bij de actuele ontwikkelingen op dat vlak. Als scholen en leraren zelf een engagement kunnen aangaan ten aanzien van praktijkgericht onderzoek, i.e. deelnemen en inzetten, biedt dat de beste garanties op succes. De beste ingang daarvoor is het kwaliteitsdecreet, dat de verantwoordelijkheid voor het realiseren van kwaliteit van onderwijs uitdrukkelijk bij de onderwijsinstellingen zelf legt.⁸ Meteen wordt ook de rol van de pedagogische begeleidingsdiensten verankerd: onder meer via het aanreiken van innovaties ondersteunen zij de scholen bij de realisatie van hun eigen pedagogisch project en bij het bevorderen, onderzoeken en bewaken van hun eigen onderwijskwaliteit.

3.4 Resultaten zichtbaar en toegankelijk: maximale ontsluiting van bestaand onderzoek

Overheid en onderzoekers doen al veel inspanningen om de resultaten van hun onderzoeken te ontsluiten voor de praktijk. Er zijn studiedagen, vlot leesbare versies van onderzoeksrapporten, websites, leidraden, kijkwijzers, digitale tools, nieuwsbrieven, ... Toch vinden die nog onvoldoende hun weg naar de praktijk. Dat is een gedeelde verantwoordelijkheid van alle betrokkenen, maar de overheid kan daar zeker nog sterker het voortouw in nemen door de vele kanalen samen te brengen, gekoppeld aan doelgerichte communicatie naar mogelijke gebruikers.

Het is voor onderwijspractici zeer tijdsintensief om alle verschillende kanalen op te volgen. Een centrale ingang naar resultaten van afgelopen en praktijkrelevant onderwijsonderzoek kan in dat

⁸ Decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs (8 mei 2009). <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14129>

opzicht zeer veel betekenen. Zo'n 'portaal' (zie 4.2.1), incl. een handige zoekmodule, maakt deel uit van de informatierijke omgeving die de overheid scholen wil bieden om hun praktijk te verbeteren. Een ander voordeel van een centraal portaal is dat onderzoekers over instellingen heen elkaar kunnen vinden om samen te werken rond een bepaalde onderzoekslijn. Bovendien helpt het om te vermijden dat onderzoek wordt overgedaan.

Onderzoeksdata ontsluiten en dichterbij de praktijk brengen, is één ding. Valorisatie is echter meer dan disseminatie. Samen met onderzoekers en met ondersteuning van intermediairen kunnen scholen ook actief inzetten op effectieve implementatie van onderzoeksresultaten, met verhoogde kwaliteit tot gevolg. Daar komt het principe 'haalbaarheid/tijd' weer op het voorplan.

3.5 Over de grenzen heen kijken

Het onderwijs in Vlaanderen kan ook heel veel leren van praktijkgericht onderwijsonderzoek uit andere landen of internationaal vergelijkend onderwijsonderzoek, ook al moet dat altijd vertaald worden naar de eigen context. Dit zou een plaats moeten krijgen in het centrale portaal dat onderzoeksresultaten ontsluit voor de Vlaamse praktijk.

3.6 Belang van kleinschalige experimentele samenwerkingsprojecten

Er is een tekort aan financiering om te innoveren op vlak van samenwerking tussen onderzoek en praktijk. Op korte termijn blijft er daarom nood aan kleinschalige 'experimenten'. Dergelijke experimentele projecten moeten uitgaan van een win-winsituatie voor onderzoekers en practici. De winst voor beide erkennen en wederzijds articuleren, kan de samenwerking stimuleren.

Wisselwerking tussen onderzoekers en practici wordt best ingebouwd als een onderdeel van de procedure, tijdens de verschillende fasen van het onderzoek. Ook voor de opvolging en bewaking van de kwaliteit en de voortgang van het onderzoek zijn best actoren met verschillende expertise betrokken. Heel belangrijk is dat er zorg besteed wordt aan (tussentijdse) evaluatie en opvolging, zodat dit niet verzandt in eenmalige en loshangende projecten. De resultaten krijgen dan een plaats in een breder beleid op het vlak van praktijkgericht onderwijsonderzoek: ze worden gedeeld en bieden inspiratie voor toekomstige initiatieven.

3.7 Extra impulsen voor vakdidactisch onderzoek

Bevraging van onderzoekers aan hogescholen en universiteiten ten tijde van het PGO-project leerde dat er geen sterke traditie van vakdidactisch onderzoek is in Vlaanderen. Nochtans blijkt tegelijk dat het haalbaar en wenselijk is om leraren te betrekken bij het opzetten van vakdidactisch onderzoek. Men zag destijds een belangrijke rol weggelegd voor de expertisenetwerken van de lerarenopleidingen van hogescholen en universiteiten, toen nog volop in ontwikkeling. Intussen is de financiering van deze netwerken door de overheid stopgezet, maar blijft er wel nood aan dit type onderzoek, dat nauw aansluit bij de kernopdracht van de leraar, en blijft het potentieel op samenwerkingsverbanden tussen onderzoek en praktijk overeind.

3.8 Praktijkgericht onderwijsonderzoek is kwaliteitsvol onderzoek

De Vlor verdedigt het principe van methodepluralisme in het praktijkgericht onderwijsonderzoek. Zowel verschillende kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden kunnen geschikt zijn. Net zoals bij fundamenteel en beleidsgericht onderzoek dienen de onderzoeksmethoden voor

praktijkgericht onderwijsonderzoek altijd gekozen te worden op basis van de aansluiting bij de onderzoeksvragen. Wat betreft de beoordeling van onderzoeksprojecten, is het belangrijk dat dit gebeurt aan de hand van objectieve criteria en door een neutrale commissie die rekening houdt met alle betrokken actoren.

Bij types van onderzoek die vanuit een sterke interactie tussen onderzoeks- en onderwijsveld vertrekken en uitgevoerd worden, is het nodig bijzondere aandacht te besteden aan het bewaken van de wetenschappelijke standaarden en de autonomie van het onderzoek. In de praktijk doet zich immers de potentiële valkuil voor dat er compromissen worden gesloten, die afbreuk doen aan de methodologische kwaliteit van het onderzoek en de bredere inzetbaarheid ervan later. Daarom is het belangrijk dat de practici ook goed ondersteund worden om de kwaliteitsstandaarden van wetenschappelijk onderzoek (zoals onafhankelijkheid, kritische houding, betrouwbaarheid, ...) te leren kennen en om de keuzes van onderzoekers te begrijpen. Die kennis is ook nuttig om de wetenschappelijke kwaliteit van onderzoek in te schatten.

3.9 Structureel overleg tussen onderzoekers en practici

Met het oog op meer, kwaliteitsvol, vraaggestuurd en breed inzetbaar praktijkgericht onderwijsonderzoek dat gestoeld is op gelijkwaardige partnerschappen tussen onderzoek en praktijk, is er nood aan meer continuïteit en systematiek in het overleg tussen alle betrokkenen. Dat mag blijken uit de voorgaande principes. Het faciliteren van die wisselwerking en voortdurende transparante communicatie tussen onderzoekers en praktijkactoren is in alle fasen van de onderzoekscyclus belangrijk. Dat kan in de eerste plaats door voldoende tijd en ruimte te creëren voor dit overleg.

4 Aanbevelingen voor een structureel beleid voor praktijkgericht onderzoek

Om de bovenstaande principes beter te realiseren, is nood aan permanent overlegplatform en is het essentieel dat er werk wordt gemaakt van een onderzoeksportaal. De Vlor schuift ook een aantal methodieken voor (ontsluiten van) praktijkgericht onderwijsonderzoek naar voor. De voorstellen van de Vlor kunnen vertrekken van bestaande structuren en kanalen, en stapsgewijs worden ingevoerd. Nieuwe initiatieven kunnen geleidelijk aan ingebouwd worden.

4.1 Platform als draaischijf

4.1.1 Actoren en opdrachten van het platform

Essentieel is de installatie van een permanent overlegplatform waarin alle belanghebbenden op het vlak van praktijkgericht onderwijsonderzoek vertegenwoordigd zijn. Dit zijn:

- het onderwijsveld (onderwijsverstrekkers, personeel en onderwijsgebruikers⁹);
- het onderzoeksveld (hogescholen en universiteiten);
- de lerarenopleidingen;

⁹ Tot de onderwijsgebruikers behoren onder meer leerlingen/cursisten, ouders (incl. ouders van kinderen met specifieke zorgbehoeften).

- de pedagogische begeleidingsdiensten, centra voor leerlingenbegeleiding, nascholingscentra;
- de onderwijsinspectie;
- de overheid;
- een vertegenwoordiging van het Steunpunt Onderwijsonderzoek (SONO).

Vanuit een permanent en structureel overleg kan dit platform een gemeenschappelijke visie over praktijkgericht onderwijsonderzoek ontwikkelen en uitdragen. Dit houdt o.m. in:

- strategische doelstellingen formuleren, bewaken, actueel houden op basis van de principes en rekening houdend met de Vlaamse onderwijs- en onderzoekscontext;
- operationele doelstellingen en daaraan gekoppelde instrumenten voor het bereiken van strategische doelstellingen definiëren en opvolgen;
- als aanspreekpunt/draaischijf fungeren voor vragen naar overleg en ontmoeting vanuit onderwijsveld en onderzoekswereld;
- ontmoetingen organiseren tussen onderwijsveld en onderzoekswereld om kennis uit te wisselen;
- aansturen op de invulling van een strategische onderzoeksagenda en deze opvolgen.

4.1.2 De onderzoeksagenda

De Vlor signaleert de behoefte aan een gemeenschappelijke onderzoeksagenda waarin alle actoren zich terugvinden. Het detecteren van kennisbehoeften dient weliswaar te gebeuren op het microniveau (bij leerkrachten en directies, op scholen), maar in samenspraak met onderzoekers en intermediären kan men tot gedragen onderzoeksprioriteiten komen. Het zou een stap vooruit betekenen mocht dit leiden tot een meerjarenprogramma, waarbij verschillende cruciale onderzoeksthema's geleidelijk aan kunnen worden ingevuld. Vakdidactisch onderzoek krijgt daarin best een prominente plaats. Daarnaast moet het mogelijk blijven om kort op de bal te spelen wanneer nieuwe vragen of concrete noden zich voordoen.

4.1.3 Flankerend panel

Om de continue betrokkenheid van actoren uit de onderwijspraktijk bij de uitvoering van de strategische doelstellingen te versterken, kan naast het platform een panel opereren.¹⁰ Het panel is een dynamische, onafhankelijke groep van praktijkactoren die gerekruteerd worden via een open oproep. Het gaat om practici die interesse hebben voor of ervaring met onderzoek in de schoolcontext en bereid zijn deze actief te delen met het onderwijsveld, zowel binnen het eigen lokale netwerk als bovenlokaal. Het profiel van de panelleden en de verdere professionele ontwikkeling van de leden van het panel zijn belangrijke succesfactoren.

Mogelijke opdrachten van het panel zijn:

- het platform voeden met advies, nieuwe impulsen en input voor de onderzoeksagenda;
- een ambassadeursrol vervullen en concreet inzetbaar zijn voor de aansturing van onderwijsonderzoek;
- optreden als klankbordgroep voor:
 - onderzoekers op zoek naar kennisvragen uit de praktijk of mogelijkheden tot disseminatie van resultaten van onderzoek;

¹⁰ De werking van het panel, zoals hierna voorgesteld, is geïnspireerd op het voorbeeld van het *National Teacher Research Panel*, Engeland, bestudeerd in het PGO-project. Zie: Vlaamse Onderwijsraad. [Project Praktijkgericht Onderwijsonderzoek. Eindrapport](#), 11 december 2009, p. 66-69.

- het sensibiliseren en vormen van praktijkmensen en scholen i.v.m. praktijkgericht onderwijsonderzoek;
- een actieve rol spelen bij disseminatie van onderzoeksresultaten, bv. door het organiseren van een conferentie;
- actief opvolgen van het portaal (4.2.1), de reviews (4.2.2) en de pilootprojecten (4.3).

Het panel is samengesteld uit actoren (leraren, directies, zorgcoördinatoren, clb, ...) van alle onderwijsniveaus, wordt begeleid door een coördinator, tevens de verbindingspersoon met het platform, en inhoudelijk en logistiek ondersteund door een permanent secretariaat. De opstart van het panel gebeurt onder aansturing van het platform. Het platform stelt daartoe een profiel op van de panelleden, stelt de opdrachten van het panel scherp en onderzoekt faciliterende maatregelen, randvoorwaarden en beleidsimplicaties voor het betrekken van leraren in panels en onderzoek. De samenstelling van het panel geldt voor een nader te bepalen termijn, maar is per definitie tijdelijk, om dynamiek en innovatie te garanderen. Het platform is wel een permanente structuur.

4.1.4 Rol van de Vlor

De Vlor is van mening dat hij door zijn opdracht inzake overleg, zijn samenstelling en zijn structuur over een aantal belangrijke troeven beschikt om het platform en de verschillende acties een plaats te geven:

- het eigenaarschap van de leden van het platform garanderen;
- de herkenbaarheid in het Vlaamse onderwijslandschap;
- legitimiteit van de Vlor-leden om initiatieven te stimuleren op het vlak van kennisontwikkeling voor de onderwijspraktijk;
- voortdurende aandacht voor haalbaarheid en draagvlak via de vertegenwoordiging van het onderwijsveld,;
- stabiliteit, continuïteit; inhoudelijke inbedding en ondersteuning; administratieve ondersteuning.

De kennis en ervaring die de Vlor heeft opgebouwd via het project 'Praktijkgericht onderwijsonderzoek' vormt een bijkomende troef. Dit vertaalt zich in expertise over o.a.:

- de consultatie van onderzoekers en practici voor het detecteren van kennisbehoeften;
- de kwaliteitscriteria voor praktijkgericht onderzoek;
- de ondersteuning van de betrokkenheid van praktijkmensen bij onderzoek;
- de manier waarop andere landen praktijkgericht onderwijsonderzoek opzetten en valoriseren;
- de inzet van de review (4.2.2) als methode om praktijkrelevante kennis te vertalen naar het onderwijsveld.

4.2 Methoden om kennis te ontsluiten en te delen

4.2.1 Portaal

Het onderwijsveld, in de eerste plaats de scholen, moet de ontwikkelde kennis en de resultaten van wetenschappelijk onderzoek kunnen gebruiken. Daarvoor is er nood aan een portaalsite die toegang geeft tot en doorverwijst naar de informatie in verband met onderwijsonderzoek die relevant is voor de Vlaamse onderwijscontext. Een portaalsite kan een overzicht geven van het aanbod van bestaande onderzoekslijnen en –programma's. Het gaat dan om informatie zowel op

het vlak van organisatie van het onderzoeksprogramma (bijvoorbeeld initiatiefnemers, procedures, doelgroepen van onderzoekers, types van onderzoeken, ...) als op het vlak van onderzoeksresultaten. De zoekmogelijkheden moeten praktijkgericht zijn en dienen daarom in nauw overleg met de praktijk ontwikkeld te worden. Het platform en het panel kunnen input leveren over design en zoekfuncties van het portaal, het aanleveren van informatie, het opsporen van blinde vlekken, ...

Bestaande databanken van onderzoek (bv. van het Departement Onderwijs en Vorming, van hogescholen en universiteiten, Edurama) moeten zeker worden meegenomen, maar het beoogde doel is een portaalsite die al deze initiatieven overkoepelt en een centrale ingang voorziet. Daarbij vertrekken van een bestaande portaalsite, die verder uitbouwen en optimaliseren in termen van toegankelijkheid en gebruiksvriendelijkheid, is wellicht een meer haalbare kaart dan een volledig nieuw initiatief.

Portaalsites die in dat opzicht kunnen worden verkend, zijn:

- het onderzoeksportaal van het FRIS (Flanders Research Information Space) programma, uitgevoerd door het departement Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) van de Vlaamse overheid. FRIS wil, naar eigen zeggen, een eenvoudig, transparant en open platform zijn om Vlaamse onderzoeksinformatie openbaar te maken.¹¹
- het 'Kennisportal' van het Nederlandse Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO): een portaalsite die het mogelijk maakt om te zoeken in 20 databanken van informatie en kennis over onderwijs, waarbij geen vertaalslag wordt gemaakt en die dus rechtstreeks naar de onderzoeksdata leidt.¹²
- de 'Kennisrotonde' van hetzelfde orgaan: een 'vraag-en-antwoord'-module, waarbij vragen uit de praktijk worden beantwoord door medewerkers die de resultaten van bestaand onderzoek opsporen en parafraseren, in de vorm van een kort antwoord én een langer leesbaar alternatief, incl. verwijzing naar de geraadpleegde literatuur. Vanuit Vlaanderen kan de databank met antwoorden geraadpleegd worden, maar men kan geen vragen stellen.¹³

4.2.2 Review(s): een beproefde methode

Een andere manier om bestaande onderzoeksevidentie te ontsluiten voor de praktijk, is de zogenaamde praktijkgerichte review of literatuurstudie. Een review geeft een omvattend en toegankelijk overzicht van de beschikbare kennis over een bepaalde probleemstelling uit de onderwijspraktijk. Het is een instrument om resultaten van onderwijsonderzoek samen te brengen en te vertalen naar het onderwijsveld en/of intermediaire actoren zoals de pedagogische begeleidingsdiensten. Reviews kunnen aldus een antwoord bieden op vragen van praktijkmensen, maar tegelijkertijd ook lacunes in het bestaande onderzoek detecteren en nieuwe kennisbehoeften genereren. Die kunnen vervolgens leiden tot een nieuwe themazetting voor praktijkgericht onderzoek. Op die manier kan een review een rol spelen in een cyclus van kennisontwikkeling voor het onderwijsveld.

¹¹ <http://www.researchportal.be/index.html>

¹² <https://www.nro.nl/resultaten/kennisportal-onderwijs/>

¹³ <https://www.nro.nl/kennisrotonde/>

De Vlor heeft in de context van het PGO-project de procedure voor dergelijke reviews ontwikkeld en met succes uitgetoetst. In de jaren volgend op het project zijn in totaal tien opdrachten voor reviews uitbesteed.¹⁴

De reviews bieden geen pasklare antwoorden, maar wel een toegankelijke kennisbasis. Het is dan ook cruciaal dat de pen wordt gevoerd door iemand die de praktijk door en door kent, die de zuiver wetenschappelijke terminologie kan duiden en omzetten in een taal die voor onderwijspractici voldoende toegankelijk en herkenbaar is, opdat zij het potentieel van de gegenereerde kennis voor hun praktijk herkennen.

De procedure omvat de agendazetting, het lanceren van de oproep, de selectie van de voorstellen, de kwaliteitsbewaking en eisen voor valorisatie en publicatiebeleid. De opvolging gebeurt best door het panel, in de vorm van het actualiseren van de lijst met kennisbehoeften, het opvolgen van de selectieprocedure en de uitvoering van de opdracht, het overleg over publicatie, disseminatie en de valorisatie van de reviews.

De ervaring leert ook dat de review, door zijn relatief korte tijdsbestek (ong. 12 maanden van oproep tot publicatie) bij uitstek geschikt is om op korte termijn in te spelen op kennisvragen uit de praktijk.

Naast de maximale ontsluiting en toegang tot onderzoeksresultaten via initiatieven als een portaal en reviews, is ook de rol van intermediairen essentieel. Zij zijn het die leraren en directies bijstaan in het maken van de vertaalslag van de beschikbare kennis - hoe toegankelijk ook - naar de concrete realiteit. Beide pijlers zijn cruciaal in het overbruggen van de kloof tussen onderzoek en praktijk.

4.3 Pilootprojecten

Om praktijkgericht onderwijsonderzoek met ruimte voor een sterke interactie tussen onderzoek en praktijk (design-based, ontwikkelingsgericht, actieonderzoek) kansen te bieden, vraagt de Vlor dat er voldoende ruimte is en blijft om pilootprojecten op te zetten en eruit te leren.

Het platform, geflankeerd door het panel, kan een procedure ontwerpen voor het opzetten, aanvragen en beoordelen van praktijkgerichte onderzoeksprojecten. Deze procedure omvat modaliteiten voor:

- het aanspreken van scholen en CLB die in samenwerking met de pedagogische begeleiding een onderbouwde kennisbehoefte indienen;
- het lanceren van een oproep naar onderzoekers (hogescholen en universiteiten) die zich engageren voor een project dat aansluit bij die kennisvragen;
- het initiëren van samenwerkingsverbanden tussen de school, de onderzoekers, de pedagogische begeleiding en diensten voor nascholing i.f.v. van het ontwerpen van een onderzoeksvoorstel;
- de beoordeling en selectie van onderzoeksvragen en onderzoeksvoorstellen, rekening houdend met de randvoorwaarden voor kwaliteitsvol praktijkgericht onderwijsonderzoek.

¹⁴ <http://www.vlor.be/publicaties/praktijkgerichtonderzoek>

De informatie en de ervaringen verzameld in de buitenlandse cases (PGO-project), aangevuld met de ervaringen van PWO-projecten, kunnen daarbij een uitgangspunt vormen. De opvolging van het geheel gebeurt ook weer best via het panel.

5 Tot slot: beleid structureel verankeren

Dit advies wil een concrete aanzet bieden voor een beleid op het vlak van praktijkgericht onderwijsonderzoek. Het voorstel houdt maximaal rekening met de succesfactoren die dit type onderzoek vereist:

- investeren in een breed draagvlak in het Vlaamse onderwijs- en onderzoekslandschap (platform);
- faciliteren van structureel overleg tussen de onderzoeks- en onderwijsactoren (platform);
- eigenaarschap van de betrokken actoren uit de onderwijspraktijk garanderen (panel);
- maximaal benutten en valoriseren van wat al bestaat (portaal en reviews);
- dynamiek om kort op de bal te spelen bij nieuwe kennisvragen die opduiken (review en portaal);
- tijd nemen om te experimenteren met nieuwe vormen van praktijkgericht onderwijsonderzoek (pilootprojecten).

De Vlor nodigt de overheid uit om rekening te houden met deze aanzet bij het uitwerken van de conceptnota over praktijkgericht onderwijsonderzoek.

Tot slot beveelt de raad ook aan om resultaten van praktijkgericht onderwijsonderzoek vaker in te zetten bij het uittekenen van het beleid.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Harry Martens
voorzitter